

Правомощия на частния съдебен изпълнител по чл. 18 от Закона за частните съдебни изпълнители (ЗЧСИ)

Милен Бъзински – частен съдебен изпълнител
Александър Тонев - адвокат^{*}

Със Закона за частните съдебни изпълнители (в сила от 01.09.2005 г., Обн. ДВ. бр.43 от 20 Май 2005г., изм. ДВ. бр.39 от 12 Май 2006г., изм. ДВ. бр.31 от 13 Април 2007г., изм. ДВ. бр.59 от 20 Юли 2007г., изм. ДВ. бр.64 от 7 Август 2007г.) законодателят извърши важна реформа в изпълнителния процес в Република България. ЗЧСИ урежда организацията и правното положение на частните съдебни изпълнители, както и правата и задълженията на частния съдебен изпълнител като лице, на което държавата възлага функция по принудително удовлетворяване на частноправни притезания.

Подобно на Закона за съдебната власт (обн. ДВ, бр. 64 от 7 Август 2007г.), който урежда правното положение и правомощията на органите на съдебната власт, ЗЧСИ е устройствен нормативен акт. Следва да се отбележи, че тенденцията е към прехвърляне на правната уредба на правомощията на частния съдебен изпълнител към процесуалния закон – в тази връзка, новият Гражданския процесуален кодекс (обн. ДВ, бр. 59 от 20 Юли 2007г.) в своя чл. 431 съдържа по-подробна и разгърната уредба в сравнение с чл. 328 от ГПК.

В устройствен закон могат да се съдържат правомощия на органи или субекти, чието правно положение е предмет на регламентация, които не са уредени в друг нормативен акт - като пример може да се посочи правомощието, което прокуратурата имаше по отменения Закон за съдебната власт за възстановяване в бързи и неотложни случаи на самоуправно нарушени права (чл. 118, т. 5 от ЗСВ, отм.)¹.

Целта на настоящата статия е да спомогне да се изясни съдържанието на правомощията на частните съдебни изпълнители по чл. 18 от ЗЧСИ. Разпоредбата на чл. 18 от ЗЧСИ, озаглавена „*други действия на частния съдебен изпълнител*“, е интересна, оригинална и най-вече – твърде практична. Всъщност, в отделните алинеи на тази разпоредба са предвидени определени правомощия на частния съдебен изпълнител, които допълват правомощията му по Гражданския процесуален кодекс (ГПК). Отделните правомощия на частния съдебен изпълнител по чл. 18 от ЗЧСИ ще бъдат разгледани по-долу.

Разгледан в систематична връзка с чл. 6 от ЗЧСИ, който предвижда несъвместимост на положението на частния съдебен изпълнител с извършването на друга дейност по занятие, освен осъществяването на уредените в ГПК изпълнителни способности, чл. 18 от ЗЧСИ изчерпателно урежда случаите, в които съдебният изпълнител може да извършва друга дейност.

В хипотезите на ал. 1-4 на чл. 18 от ЗЧСИ е предвидено възлагане от взыскател, заложен кредитор или от страните по изпълнително производство, за да възникнат съответните правомощия на частния съдебен изпълнител. Без това възлагане частният съдебен изпълнител няма право да извършва действията, предвидени в тези

---

^{*} Авторите изказват своята специална благодарност и признателност на Борислав Белазелков – съдия във Върховния касационен съд на Република България за помощта при подготовката на настоящата статия и за ценните му бележки и коментари по тълкуването на законовите разпоредби.

¹ Това правомощие не е възпроизведено в чл. 145 от новия ЗСВ.

разпоредби. Възлагането в посочените случаи представлява овластително волеизявление на определени лица, което има за резултат пораждаване на правомощия за частния съдебен изпълнител, с каквито той не разполага *ex officio*². Отношенията, които се пораждават между частния съдебен изпълнител и лицето, което му възлага извършването на определени действия, **само наподобяват** мандатното правоотношение, възникващо от договор за поръчка или комисионен договор. Следва да се подчертае, че частният съдебен изпълнител запазва особеното си правно положение на лице, на което държавата е възложила публичноправни функции. Ето защо, в хипотезите на чл. 18, ал. 1 от ЗЧСИ частният съдебен изпълнител не губи своята независимост и не се превръща в довереник или комисионер на вискателя, а продължава да бъде длъжностно лице, изпълняващо възложени от държавата функции. Дори в хипотезата на ал. 4, при която заложникът кредитор е възложил на частния съдебен изпълнител извършването на продажба на имущество, върху което е учреден особен залог, по реда на Закона за особените залози и която стои най-близо до мандатно правоотношение, отношенията между възложителя и частния съдебен изпълнител не са равнопоставени. Спецификата на правното положение на съдебния изпълнител и изпълняваните от него функции по принудително изпълнение налагат приложението на разпоредбите на Закона за особените залози да бъде само съответно и да се прилагат специалните разпоредби на ЗЧСИ.

По отношение на формата, с която става възлагането следва да се посочи, че същата не е необходимо непременно да бъде под формата на договор. Няма пречка още в молбата за образуване на изпълнителното дело или впоследствие с друга молба вискателят (страната, която обикновено е възложител) да посочи, че възлага на частния съдебен изпълнител да извърши определени действия. В този смисъл възлагането следва да е в писмена форма. Макар, че е налице възлагане от вискателя и приемане от частния съдебен изпълнител да извърши възложените действия, между тях не се поражда договорно правоотношение.

Може да се мисли дали при липса на възлагане могат да бъдат потвърждавани от вискателя действия на частния съдебен изпълнител (например, да потвърди наложен заповест от страна на частния съдебен изпълнител). От гледна точка на процесуална икономия и бързина на процеса би могъл да се даде положителен отговор.

Ал. (1) По възлагане от вискателя частният съдебен изпълнител може във връзка с изпълнителното производство да проучва имущественото състояние на длъжника, да прави справки, да набавя документи, книжа и други, да определя начина на изпълнението, както и да бъде пазач на описаното имущество.

Тази разпоредба се намира във връзка с чл. 16 от ЗЧСИ, който дава на частния съдебен изпълнител право на достъп в съдебните и административните служби и при други лица, които водят регистри за имущество, и от които могат да бъдат набавени данни за имуществените права на длъжника. След влизане в сила на новия Граждански процесуален кодекс тези правомощия на частния съдебен изпълнител ще се уреждат от чл. 431, ал. 3 от ГПК-нов.

Разпоредбата на чл. 18, ал. 1 от ЗЧСИ има много по-широко съдържание и значение за процеса. Тази разпоредба позволява на частния съдебен изпълнител **да поеме инициативата** за проучване на цялостното имуществено състояние на длъжника, да предприема и извършва изпълнителни действия и да бъде пазач на имуществото, върху което е насочено изпълнението.

Подавайки молба за започване на изпълнението по чл. 323 ал. 1 от ГПК (чл. 426, ал. 1 от ГПК-нов), вискателят е длъжен да укаже начина на изпълнението, т.е. да посочи изпълнителен способ (чл. 323, ал. 3 от ГПК, чл. 426, ал. 2 от ГПК-нов). По

---

² За разликата между упълномощаване и овластяване – Василев, Л. Гражданско право – Обща част. С.2000, стр. 392.

силата на чл. 18, ал. 1 от ЗЧСИ **вместо това вискателят може да възложи на частния съдебен изпълнител правото да определя начина на изпълнение и имуществените права на длъжника, върху които да се насочи принудителното изпълнение.** С това частният съдебен изпълнител се превръща в деен двигател на изпълнителното производство, като същевременно освобождава вискателя от тежестта да издирва имуществените права на длъжника, да избира изпълнителен способ и да иска предприемане на изпълнителни действия. Така на вискателя се спестяват усилия, време и средства, особено след като същият вече е положил усилия и вложил средства да се снабди с изпълнителен титул, удостоверяващ изпълняемо право.

Същевременно, следва да се има предвид отговорността за незаконосъобразно принудително изпълнение. По принцип, вискателят отговаря за материална незаконосъобразност на принудителното изпълнение, докато съдебният изпълнител отговаря при процесуална незаконосъобразност³. **Отговорността за законосъобразното предприемане и извършване на изпълнителни действия при възлагане по чл. 18, ал. 1 от ЗЧСИ се носи както от съдебния изпълнител, така и от вискателя.** Вискателят отговаря за вредите от материално незаконосъобразно принудително изпълнение по правилата на непозволеното увреждане (чл. 336, ал. 3 от ГПК, чл. 440, ал. 3 от ГПК-нов). В случай, че частният съдебен изпълнител е приел възложеното му извършване на изпълнителни действия, той носи отговорност и за материална незаконосъобразност – при насочване на изпълнение върху чуждо имущество⁴. В тази връзка, отговорността на частния съдебен изпълнител и на вискателя може да бъде обоснована по аналогия с чл. 49 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), който предвижда, че *„този, който е възложил на друго лице някаква работа, отговаря за вредите, причинени от него при или по повод изпълнението на тази работа.“* За отговорността по чл. 49 от ЗЗД е без значение по какъв начин е възложена работата – по трудово правоотношение, договор за изработка, с административен акт или по друг начин⁵. Ето защо, с действията си частният съдебен изпълнител ангажира отговорността на вискателя, който отговаря по правилата на непозволеното увреждане като възложител на работата. Отговорността по чл. 49 от ЗЗД е при условията на несъщинска солидарност.

Предвид отговорността, която поема, а и с която ангажира вискателя, на частния съдебен изпълнител **следва да бъде признато правото (и задължението) да преценява** законосъобразността на предприеманите и извършвани изпълнителни действия, квалификацията и правната релевантност на настъпилите в производството юридически факти, както и правото да преустанови изпълнителните действия или да изостави даден начин на изпълнение при опасност от причиняване на вреди. В този случай е неприложимо задължението за изпълнение на частния съдебен изпълнител, предвидено в чл. 19 от ЗЧСИ.

Следва да се посочи, че възлагането на изпълнителните действия създава голямо удобство и улеснение за частния съдебен изпълнител да приложи своите умения, без да бъде ограничен от липсата или недостатъчната активност, както и компетентност и представи за изпълнението на вискателя.

Като частна хипотеза би било полезно да се признае правото на частния съдебен изпълнител (след възлагането по чл. 18) да обжалва отказа на съдия по вписванията да впише възбрана върху недвижим имот – обратно смята Окръжен съд-град Хасково в Определение по В.ч.г. дело № 497/2007 г., където в мотивите си съдът приема, че частният съдебен изпълнител не е от кръга лица, легитимирани да обжалват

³ На тази разлика ни обърна внимание Борислав Белазелков, за което авторите му благодарят.

⁴ Доколкото частният съдебен изпълнител при възлагане по чл. 18 от ЗЧСИ избира имуществото, към което да насочи изпълнение – нещо като “вина при избора” (*culpa in eligendo*).

⁵ В този смисъл – Голева, П., Деликтно право. С., 2007, стр. 101.

постановеното определение и че няма правен интерес от обжалване, за разлика от страните.

Ал. (2) По възлагане от длъжника и/или кредитора частният съдебен изпълнител може във връзка с изпълнителното производство да бъде пазач на даденото в обезпечение имущество.

Тази разпоредба създава правна възможност на частния съдебен изпълнител да бъдат възложени функциите на пазач на дадено в обезпечение имущество – напр. в хипотезата на чл. 250 от ГПК (чл. 414 вр. 420 от ГПК-нов), който предвижда при предявяване на възражения от длъжника по изпълнителен лист, издаден на несъдебно изпълнително основание, възможност съдът да постанови спиране на изпълнителното производство при представяне на надлежно обезпечение за кредитора по реда на чл. 180-181 от ЗЗД. Необходима предпоставка за упражняване на това правомощие на частния съдебен изпълнител е извършен опис на дадени в обезпечение вещи – независимо дали описът е извършен само за обезпечение или при принудително изпълнение. Изисква се възлагане, което може да бъде извършено както от вискателя, така и от длъжника.

Ал. (3) По възлагане от страните частният съдебен изпълнител може във връзка с изпълнителното производство да посредничи за постигане на спогодба между тях.

Това правомощие на частния съдебен изпълнител се упражнява във връзка с изпълнително производство.

Дори в последната фаза на развитие на гражданския процес – започнато принудително удовлетворяване на притезанието, не бива да се изключва възможността за постигане на спогодба, още повече, че страните имат допълнителен стимул да уредят доброволно отношенията си – длъжникът е изправен пред „острието” на изпълнителния процес и свързаната с него принуда, а кредиторът има интерес да не прави повече разноси по удовлетворяване на претенцията си, а и в повечето случаи важи правилото на bankerите, че парите днес струват повече от парите утре.

Това правомощие е предвидено изрично от законодателя, за да се избегне съмнение, че частният съдебен изпълнител може да посредничи между страните за доброволно уреждане на правоотношенията им, като се има предвид самият характер на функцията му – принудително удовлетворяване на притезания. Правното положение на частния съдебен изпълнител на лице, натоварено с публичноправни функции и изискването за независимост при изпълнение на функциите му, го превръщат в подходяща фигура за посредничество при доброволно уреждане на правен спор. Необходимо е да бъде налице постигнато съгласие между длъжника и вискателя съдебният изпълнител да им посредничи – в случая е необходимо възлагане от страните по изпълнителното дело, а не само от една от тях (длъжника или вискателя).

Следва да се има предвид, че възлагането (съгласието за посредничене) може да се предполага, след като страните са сключили писмена спогодба и не е необходимо да има предшествващи формални актове. Това се предполага, дори и само от възможността спогодбата да се сключи на момента и да не се губи излишно време.

Освен това, следва да се посочи, че самата работа на частния съдебен изпълнител съдържа елементи на посредничество – например, да се разясни на длъжника как да плати и да не натрупва разноси.

Ал. (4) По възлагане от пристъпния към изпълнение обезпечен кредитор частният съдебен изпълнител може да предаде заложеното имущество по реда на чл. 521 от Гражданския процесуален кодекс, както и да продаде заложеното имущество по реда на Закона за особените залози или по реда на Гражданския процесуален кодекс. Когато извършива продажбата по реда на Закона за особените

залози, частният съдебен изпълнител има правата и задълженията на депозитар, като разпределението се предявява и подлежи на обжалване по реда на чл. 462 и 463 от Гражданския процесуален кодекс. (Препращанията са според номерацията на разпоредбите по новия Граждански процесуален кодекс – бел.авт.)

Това е може би най-интересната и своеобразна разпоредба от коментирания чл. 18 от ЗЧСИ. Правомощията, предоставени на частния съдебен изпълнител с ал. 4, се намират във връзка с правния режим на особения залог (залога без предаване на държането на заложеното имущество) по Закона за особените залози (ЗОЗ). ЗОЗ дава право на зложния кредитор да се удовлетвори извънсъдебно от заложеното имущество при неизпълнение на обезпеченото вземане.

Чл. 35 от ЗОЗ предвижда възможност за упражняване на принуда спрямо длъжника в случай, че той оказва съпротива и не съдейства на пристъпилия към изпълнение кредитор. Извлечението от Централния регистър на особените залози по чл. 35, ал. 1 от ЗОЗ за вписания залог и вписано пристъпване към изпълнение представлява изпълнителен титул (не е необходимо кредиторът да се снабди с изпълнителен лист).

Чл. 18, ал. 4 от ЗЧСИ разширява компетентността на частния съдебен изпълнител, като му дава правото, по възлагане от кредитора, да извърши всички действия по изпълнението по ЗОЗ, включително да извърши продажба на заложеното имущество. Продажбата по реда на ЗОЗ **не представлява публична продажба, а извънсъдебен способ за осребряване на имущество, при който зложният кредитор упражнява свое субективно потестативно право да продаде зложната вещь от свое име и за сметка на длъжника**⁶. При възлагане от зложния кредитор, частният съдебен изпълнител има правата на зложния кредитор, като при това не е длъжен да следва правилата на чл. 367-372 от ГПК (чл. 473-482 от ГПК-нов) за продажба на движими вещи⁷. Частният съдебен изпълнител обаче не упражнява чуждо субективно право, а свое правомощие, макар и по специален, извънсъдебен ред. Ето защо, **той не се превръща в довереник или комисионер на зложния кредитор или на длъжника.**

С оглед на гореизложеното, при продажбата по чл. 18, ал. 4 от ЗЧСИ частният съдебен изпълнител не е ограничен териториално от местонахождението на зложните движими вещи, които продава. Той може да продава зложени вещи, които могат да се намират на територията на цялата страна или дори извън нея (например, зложени камииони-ГИР). В този смисъл, в случая не важат правилата за местната компетентност по чл. 324 от ГПК (чл. 427 от ГПК-нов). Принудителното предаване на продаденото от частния съдебен изпълнител зложено имущество по реда на чл. 414 от ГПК (чл. 521 ГПК-нов) обаче предполага спазване на местната компетентност, като в случай, че продаденото от частния съдебен изпълнител имущество се намира в друг съдебен район, предаването следва да бъде извършено от местно компетентния съдебен изпълнител.

---

⁶ При комисионния договор комисионерът се задължава срещу възнаграждение по поръчка от доверителя да извърши от свое име и за своя сметка определени действия – така Герджиков, О. Търговски сделки – Книга по Част трета на Търговския закон. С., 2000., стр. 108. Подобно е положението на кредитора при продажба по реда на ЗОЗ – той има право да продава от свое име и за сметка на длъжника, но в случая особеното е, че става въпрос за извънсъдебен способ за удовлетворяване на притезания.

⁷ Интересно е сравнението с извършването на продажба на движими вещи по ГПК чрез магазин или борса. Макар изборът на магазин, чрез който да се извърши продажбата, да не е винаги от длъжника, между търговеца и длъжника се създават правоотношения, подобни на комисионни правоотношения. Търговецът извършва продажбата от свое име и получава определената по закон комисионна от продажната цена. Комисионното правоотношение по чл. 367, ал. 2 от ГПК се различава от това по глава 24 от Търговския закон, както по източника си, така и по своето съдържание. То служи за принудителното удовлетворяване на вискателя и се приспособява към него. Търговецът, който е дал съгласието си продажбата да се извърши чрез неговия магазин, не е длъжен да изпълнява никакви нареждания на длъжника или да се отчита пред него, а пред съдебния изпълнител (така Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право. Осмо издание. С., 2004, стр. 790).

Гореизложената стъпка на законодателя в посока на даване на пълни права на действия на частните съдебни изпълнители на територията на цялата страна е застъпена и в алинея 6 на чл. 18 от ЗЧСИ, както ще отбележим по-късно.

Съдебната практика по ЗОЗ в духа на закона е също в посока на бързина и практичност по отношение на оценката и цената, при които може да се продава заложеното имущество. Приема се, че може да се продава и без изготвяне на специална оценка преди продажбата, при цена, на която все пак има купувач (отново за разлика от уредбата по ГПК). Това право следва да бъде признато и на частния съдебен изпълнител, когато продава. Изцяло в негова преценка е дали да ползва специален оценител и да извършва оценка или да се съобразява с нея, дори когато е извършена. След като продажбата по ЗОЗ му е възложена (препоръчително в случая е това да стане с договор за възлагане), частният съдебен изпълнител би следвало да съгласува цената на продажбата с възложителя.

Едновременно с правото да извърши продажбата по реда на ЗОЗ частният съдебен изпълнител има правата и задълженията на депозитар по чл. 39 от ЗОЗ - изготвя списък на лицата, имащи права върху заложеното имущество, съобщава списъка и приема становищата на залогодателя, длъжника и включените в списъка лица, изготвя окончателен списък, съобщава го на страните, изготвя разпределение и превежда сумите от продажбата на правоимащите лица.

Разпоредбите за правата и задълженията на депозитаря по ЗОЗ се прилагат съответно спрямо частния съдебен изпълнител, на когото е възложена продажба по ЗОЗ. Съответното приложение на уредбата по ЗОЗ води до извода, че частният съдебен изпълнител не губи своето правно положение на лице, натоварено с публичноправни функции и не засяга неговата независимост. Така например, разпределението се изготвя, предявява и обжалва не съгласно чл. 41 от ЗОЗ, а по реда на чл. 462 и 463 от ГПК-нов, към които разпоредби препраща чл. 18, ал. 4 от ЗОЗ. Като специален закон ЗЧСИ дерогира приложението на ЗОЗ.

Освен това, частният съдебен изпълнител за действията си като депозитар ще прилага чл. 24 от ЗЧСИ във връзка с управлението и разпореждането с парични средства- постъпления от продажбата, разноски и дължимо възнаграждение. Той трябва да открие на свое име отделна сметка със специален режим в банка. Сметката на частния съдебен изпълнител, действащ като депозитар, не може да бъде запорирана (чл. 24, ал. 3 от ЗЧСИ). В практиката при изпълнение по реда на Закона за особените залози се е наложил моделът за всяко едно изпълнение да се открива отделна сметка, която след приключването на изпълнението да се закрива като изпълнила своята роля. Би могло да се препоръча същото и в практиката на частните съдебни изпълнители.

Ал. (5) По разпореждане на съда частният съдебен изпълнител може да връчва съобщения и призовки по граждански дела. (разпоредбата е изменена с ГПК-нов- бел.авт.)

ГПК-нов предвижда възможност на частния съдебен изпълнител да бъде възложено връчване на съобщения и призовки по граждански дела. Може да се очаква, че новата правна уредба ще позволи да се проведат навреме много съдебни заседания. Режимът на придвижване на призовките и съобщенията от съда до кантората на частния съдебен изпълнител и обратно не следва да се различава от съществуващия сега между частни съдебни изпълнители от различни райони.

Считаме, че *de lege ferenda* на частните съдебни изпълнители следва да се възложи и връчването на извънсъдебни призовки и книжа, което при действащата нормативна уредба е в компетентност на нотариусите (чл. 488 от ГПК, чл. 592 от ГПК-нов). Частните съдебни изпълнители разполагат с необходимата организация и опит при връчване на призовки и съобщения на лица, които имат интерес да се укриват (длъжници по изпълнителни дела), поради което възлагането на тази компетентност ще повиши ефективността на връчването на извънсъдебни документи. Това е особено

важно в случаите, когато отправянето на определени волеизявления между страните по материално правоотношение законът свързва с погасяване или преклудирание на права, поради което страните имат интерес да удостоверят факта на получаване на волеизявлението и датата, на която е извършено.

Практиката показва, че в много случаи връчването на нотариални покани е неефективно и нормативната уредба за връчване на призовки и книжа не се прилага правилно. В случаите на неправилно прилагане на правилата за връчване на покани нотариалното удостоверяване на връчването на поканата е недействително, с което правната сигурност, която се цели, не е постигната. Често са и случаите, когато нотариусите нямат интерес от извършването на тази дейност.

Ал. (6) Частният съдебен изпълнител може да възложи на частен съдебен изпълнител от друг район извършването на действия по ал. 1, 2, 4 и 5 при същите условия.

В случая се визира делегация, подобна на съдебните поръчки за събиране на доказателства в района на друг съд (чл. 112 от ГПК, чл. 25 от ГПК-нов). Частният съдебен изпълнител може да делегира на свой колега от друг съдебен район да извърши процесуални или други действия, като: връчване на призовка или книжа, събиране на информация относно имуществото на длъжника, назначаване на пазач на дадено в обезпечение имущество и т.н.

Разпоредбата на чл. 324, ал. 1 от ГПК (чл. 427, ал. 1 от ГПК-нов) определя местната компетентност на съдебния изпълнител, съобразно местонахождението на имуществените права, върху които се насочва изпълнението - т.нар. териториален принцип в изпълнителното производство. Предвид наличието на териториална ограниченост на компетентността на частния съдебен изпълнител се налага делегиране на правомощия на съдебен изпълнител от друг съдебен район, с оглед спазване правилата на местната компетентност.

Тепърва предстои да се създаде практика по прилагането на тази разпоредба на ЗЧСИ, но считаме за безспорна възможността за възлагане извършването на действия на частен съдебен изпълнител от друг район във всички случаи, когато се цели обезпечаване на изпълнението (налагане на възбрана, заповед, опис, оценка и предаване за пазене на вещи на длъжника).

Статията е публикувана в сп. „Търговско и конкурентно право”, Издателска къща „Труд и Право”, кн. 10, 2007г., стр. 37.